

Tema 18: Socijalni nauk Crkve

Radosna vijest spasenja zahtjeva prisustvo Crkve u svijetu. Evanđelje je zapravo najava preobrazbe svijeta u skladu s Božjim planom. Socijalni nauk Crkve dio je socijalno moralne teologije koja proizlazi iz kršćanskog poimanja čovjeka i političkog života. Društveni moral Crkve naučava da postoji prvenstvo duhovnih i moralnih dobara nad materijalnim dobrima.

18.12.2023.

Članak poslušajte ovdje.

Podrijetlo socijalnog nauka Crkve

Isus Krist, naš Spasitelj, »hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (1 Tim 2,4). Crkva nastavlja navještaj Evanđelja u svijetu, radosnu vijest spasenja koju je navijestio Isus Krist: »Crkva – *sudionica radosti i nada, žalosti i tjeskoba ljudi* – solidarna je sa svakim muškarcem i svakom ženom svakoga mjesta i svakoga doba, i nosi im radosnu vijest kraljevstva Božjega koje je s Isusom Kristom došlo i dolazi među nas«. ¹

Radosna vijest spasenja zahtijeva prisutnost Crkve u svijetu: ona nudi sakramente, propovijedanje Riječi Božje i brojna učenja koja se zbog

antropološkog i etičkog utjecaja
odnose na društvene stvarnosti.
»Društveni suživot često određuje
kvalitetu života i zato uvjete u kojima
svaki muškarac i svaka žena shvaća
sebe samoga i odlučuje o sebi i
svojem pozivu. Zbog toga razloga
Crkva nije ravnodušna na sve ono što
se izabire, proizvodi i živi u društvu,
na moralnu kvalitetu, to jest
autentično humanu i
humanizirajuću kvalitetu
društvenoga života«. ²

Kršćanski navještaj spasenja ne
dovodi nas do povlačenja iz svijeta i
društva, kao da moramo ostaviti po
strani opće dobro da bismo bili
istinski kršćani. »Milosrđe nije nešto
apstraktno. Ono podrazumijeva
stvarno, potpuno darivanje u službi
Bogu i svim ljudima (...) Ne možete
imati milosrđe bez pravde,
solidarnosti, obiteljske i društvene
odgovornosti, siromaštva, radosti,

čistoće, prijateljstva« (sveti Josemaría, *Razgovori*, br. 62).

Evandjelje je zapravo najava preobrazbe svijeta u skladu s Božjim planom. Politika, ekonomija, rad ili kultura nisu sporedna područja za kršćansku vjeru budući da uvelike utječu na živote vjernika Crkve. Na primjer, ekonomska organizacija koja ne ostavlja dovoljno vremena za brigu o djeci ili koja ne osigurava financijska sredstva potrebna za podizanje obitelji može biti ozbiljna prepreka ostvarivanju vlastitog bračnog poziva. Ako se pastiri Crkve osvrću na ovu tematiku, to nije zato što žele predložiti tehnička rješenja, nego zato što su zabrinuti za njihov utjecaj na živote vjernika.

Prema tome, korisno se podsjetiti da »misija koju je Krist povjerio svojoj Crkvi kao njoj vlastitu, nije niti političkog, niti ekonomskog, niti socijalnog reda: svrha, naime, koju

joj je odredio, religioznoga je reda. Ali upravo iz te religiozne misije izvire zadaci, svjetlo i sile koje mogu poslužiti da se ljudska zajednica izgradi i učvrsti po Božjem zakonu».³

Socijalni nauk Crkve dio je socijalno moralne teologije koja proizlazi iz kršćanskog poimanja čovjeka i političkog života. To, s jedne strane, znači da postupci vezani za osobni moral nisu identični onima koje proučava društveni moral, budući da su načela, kriteriji prosuđivanja i smjernice društvene doktrine vrlo široki i dopuštaju veliki pluralizam: nema jedinstvenih rješenja ekonomskih ili političkih dilema. S druge strane, nauk Crkve ne predlaže društvena rješenja s obzirom na pitanja osobne etike.

Društveni moral Crkve postoji oduvijek jer je Crkva oduvijek bila zainteresirana za društvo u kojem živi: »Svojim socijalnim naukom

Crkva preuzima teret zadaće naviještanja što joj ga je povjerio Gospodin. Ona u povijesnim zbivanjima aktualizira poruku oslobođenja i otkupljenja Kristova, evanđelje kraljevstva. Crkva, navješćujući evanđelje „svjedoči čovjeku o njegovom vlastitom dostojanstvu i o zvanju na zajedništvo osoba; ona ga uči zahtjevima pravde i mira, sukladnima mudrosti Božjoj”⁴. Taj se interes oblikovao u prvim stoljećima, s jedne strane, u promicanju dobrih djela, osobito djela milosrđa; a s druge strane, u osuđivanju nepravdi, osobito onih čije rješenje nije bilo u rukama onih koji su ih trpjeli.

Općenito govoreći, društveni moral Crkve naučava da postoji prvenstvo duhovnih i moralnih dobara nad materijalnim dobrima. Iako je Crkvino poslanje duhovno, ona se bavi cjelovitim dobrom čovjeka, što uključuje i materijalno blagostanje.

Stoga, interes Učiteljstva nisu sredstva za organiziranje ljudskog društva, koja su općenito politička ili ekonomska, nego usmjerenost na promicanje društvenog morala u skladu s Evanđeljem. Na običnim kršćanima je da iz svoga rada i položaja u društvu traže načine za postizanje tog općeg dobra. Međutim, Učiteljstvo usmjerava vjernike nudeći im načela djelovanja te prepušta tehnički izbor sredstava odgovornosti onih koji upravljaju različitim područjima društvenoga rada.

Navještaj vjere koji pruža Učiteljstvo opazajući društvene stvarnosti prolazi kroz različite faze. Prvo, socijalni nauk Crkve nije ograničen na razumijevanje društvenih stvarnosti: kulture, politike, ekonomije, obrazovanja itd., već uključuje i njihovo oblikovanje u skladu s Božjom istinom i stvaranjem

koje ljudsko biće njeguje i čiji je protagonist.

Drugo, ova teorijska učenja i njihove praktične posljedice dovele su do pojave moralnih načela koja imaju trajnu vrijednost u postavljanju temelja društvene organizacije: »tvore onu pravu raščlambu istine društva koja se tiče svake savjesti i poziva je na interakciju sa svakom drugom«⁵. Ta načela su dostojanstvo osobe, opće dobro, solidarnost i supsidijarnost.

A) Dostojanstvo osobe

Načelo koje se odnosi na dostojanstvo osobe središnji je pojam u socijalnoj doktrini Crkve. To podrazumijeva poznavati i poštivati da je osoba otvorena Bogu jer svojom inteligencijom i voljom postiže slobodu koja je stavlja iznad ostalih stvorenja. S druge strane, osoba se ne može koristiti kao sredstvo za postizanje društvenih ciljeva, npr.

zlostavljanje radnika ili obmanjivanje građana. Štoviše, naglašava se da je svaka osoba jedinstvena i neponovljiva te, prema tome, nije moguće ograničavati ljude ili njihova temeljna prava u svrhu ostvarivanja društvenih ciljeva, koliko god nužni se činili. Ovo načelo proširuje se na ostala tri načela, koja ga na neki način određuju.

B) Opće dobro

Opće dobro je »skup onih uvjeta društvenog života koji grupama i pojedincima omogućuje da potpunije i lakše dođu do vlastitog savršenstva«⁶. Može se primijetiti da opće dobro nije definirano kao skup stvari koje su raspodijeljene među članovima društva, već se radi o uvjetima koji omogućuju osobni razvoj, a koje nitko ne može posve prisvojiti: to su uvjeti koji se postižu uz suradnju svih i od kojih svi imaju koristi. Mogle bi se predložiti

različite slike za razumijevanje općeg dobra, ali obično ga se opisuje kao veliki orkestar. U orkestru savršenstvo svakog glazbenika doprinosi boljoj izvedbi cijelog orkestra, ali istovremeno profesionalna dinamika orkestra potiče svakog glazbenika da da najbolje od sebe. Opće dobro su uvjeti koji svakog pojedinca prirodno vode k usavršavanju, a istovremeno omogućuju i pojedincu da svojim talentom donosi plodove na dobrobit ostalih. Prema Katekizmu Katoličke Crkve (br. 1907-1909) opće dobro uključuje tri bitna elementa: poštivanje temeljnih ljudskih prava (život, sloboda, privatno vlasništvo itd.), društveno blagostanje i mogućnosti razvoja (pristup hrani, odjeći, zdravlju, radu, obrazovanju i kulturi itd.) i mir koji je rezultat pravednog društvenog poretka. Benedikt XVI. ovako ga definira: »Osim pojedinačnog dobra postoji i dobro vezano uz društveni život

osoba – a to je zajedničko dobro. Riječ je o dobru koje pripada „svima nama”, a tvore ga pojedinci, obitelji i manje skupine koje se ujedinjuju u društvenu zajednicu. To nije dobro koje pojedinac ište za samoga sebe, već poradi onih koji pripadaju društvenoj zajednici i koji samo u njoj mogu stvarno i što je moguće učinkovitije postići svoje dobro. Htjeti *zajedničko dobro* i za nj se *založiti nalažu i pravednost i ljubav*« (*Caritas in Veritate*, br. 7).

Iako opće dobro nije vezano uz stvari, Crkva također uči da su zemaljska dobra stvorena od Boga za sve ljude. »Ovdje se ponovno susrećemo s prvim načelom svakog etičko-društvenog poretka, to jest *načelom o zajedničkoj uporabi dobara*«. ⁷ Univerzalna namjena dobara najučinkovitije se ostvaruje kada se poštuje privatno vlasništvo, jer ono što pripada svima, zapravo ne pripada nikome i na kraju se

zapostavlja. Osim toga, kada osoba ne može posjedovati vlastita dobra, gubi interes za svoju aktivnost i na kraju napušta svoj posao, što dovodi do različitih oblika siromaštva. U svakom slučaju, privatno vlasništvo nije apsolutno, jer se mora koristiti uzimajući u obzir odgovornost koju svi imamo prema dobrobiti drugih (solidarnost), i jer u nekim iznimnim situacijama opće dobro može zahtijevati da se potrebitima odobre vlastiti resursi — humanitarna kriza, rat itd. — i u tim slučajevima siromašni i najranjiviji ne mogu čekati. No izvan tih iznimnih okolnosti, najučinkovitiji i najhumaniji put za postizanje univerzalnog cilja dobara jest poštovanje privatnog vlasništva.

C) Subsidijarnost

Crkva nas, definirajući princip supsidijarnosti, podsjeća da »društvo višega reda ne smije se miješati u

nutarnji život društva nižega reda lišavajući ga njegovih nadležnosti, nego mu mora, naprotiv, pomagati u slučaju nužde te mu pomoći da uskladi svoje djelovanje s djelovanjem drugih društvenih komponenata u vidu zajedničkog dobra«. ⁸

Princip supsidijarnosti zahtijeva da vjernici kršćani ostvare svoja prava i ispune svoje obveze kako bi društvene institucije obavljale svoju izvornu funkciju. To se konkretizira, između ostalog, u potrebi da vjernici Crkve sudjeluju u javnom životu jer bi bez tog sudjelovanja bilo vrlo teško istaknuti ljudske, a često i kršćanske, motive zbog kojih su društvene institucije osnovane, barem na Zapadu.

D) Solidarnost

Solidarnost je pojam koji se odnosi na koncept Rimskog prava. Kada bi se grupa ljudi koja nije bila u

srodstvu željela upustiti u posao, bilo je moguće uspostaviti ugovor »*in solidum*«. Putem ove pravne figure, svaka od ugovornih strana bila je obvezna platiti, u slučaju potrebe, cjelokupan dug koji je preuzela cijela grupa. Na taj je način zakon jamčio da onaj koji je posudio novac može od određene osobe ili obitelji dobiti novac natrag. Solidarnost se odnosi na takav način shvaćanja vlastite odgovornosti za cjelinu skupine koja je civilno društvo. Otuda dolazi njezina definicija kao »čvrsta i postojana odlučnost zauzeti se za opće dobro, to jest za dobro svih i svakoga, jer svi smo mi uistinu za sve odgovorni«. ⁹ Zahvaljujući vjeri, kršćanin ima veću motivaciju živjeti solidarnost, jer zna da smo svi djeca istoga Oca i slijedi primjer Krista koji suosjeća sa svima.

Značajan pokazatelj solidarnosti sastoji se u potpunom ispunjavanju dužnosti i obveza. Poduzetnik,

primjerice, ima glavnu solidarnu zadaću otvarati radna mjesta na kojima ljudi mogu pošteno i odgovorno zarađivati za život i uzdržavati svoju obitelj. Osim toga, oni koji, poput poslodavaca, imaju veću sposobnost doprinijeti općem dobru, mogu pokrenuti i druge projekte socijalne pomoći, no važno je zapamtiti da solidarnost nije »asistencijalizam«, već treba paziti na autentičan ljudski razvoj koji se događa prije svega kada je svakoj osobi dopušteno da svoje talenat iskoristi u službi drugih. Iz tog razloga Crkva uči da »poduzetništvo je plemenito zvanje čiji je cilj stvaranje bogatstva i poboljšanje svijeta za sve«. ¹⁰

Postoji razlika između solidarnosti i pravednosti. Pravednost zahtijeva poštivanje i davanje drugima onoga što je „njihovo“, dok solidarnost dovodi do toga da drugima dajemo nešto što je naše, potaknuti

interesom koji imamo za dobrobit drugih, koja je jednako važna kao i naša. »Ljubav nadilazi pravednost, jer ljubav znači darivati, drugomu ponuditi ono što je „moje”; međutim, to nije ostvarivo bez pravednosti, koja zahtijeva da se drugome dade ono što je „njegovo”, ono što mu pripada na temelju same činjenice njegova bivovanja i djelovanja« (*Caritas in Veritate*, br. 6).

Načini utjecaja na društvo

Prvi način na koji se može utjecati na društvo uz pomoć socijalnog nauka Crkve jest širenje tok nauka. Za tematsko proučavanje važno je koristiti *Kompendij socijalnog nauka Crkve*. »Neodgodiv zadatak izravnog nalaganja svjetovne stvarnosti u svjetlu doktrinalnih načela, izrečen od Učiteljstva, odnosi se osobito na laikat, čiji je zadatak uroniti u sve okolnosti i strukture svjetovnog života. Ali u isto vrijeme, oni moraju

postupiti s nužnom osobnom autonomijom u konkretiziranju odluka u svom društvenom, obiteljskom, političkom i kulturnom životu« (sveti Josemaría, *Razgovori*, br. 11).

Drugi aspekt je istaknuti načine njegove praktične primjene. Unutar ovog drugog aspekta, koji nastoji istaknuti primjenu socijalnog nauka Crkve unutar svakodnevnih društvenih aktivnosti, ključnu ulogu imaju poduzetnici. Na primjer, otvaranje radnih mjesta i osiguravanje poštenih naknada jedno je od najvećih društvenih dobara koje se može stvoriti. U svakom slučaju, dobro obavljen posao i ponuda kvalitetne robe i usluga već su vrlo učinkovit način doprinosa općem dobru samoga društva. »Rad – svaki rad – svjedoči o čovjekovu dostojanstvu i njegovu gospodarstvu nad svim stvorenim stvarima. To je polje na kojem mi

razvijamo svoju osobnost. Spaja nas s drugim ljudima, izvor je uzdržavanja vlastite obitelji, pomaže nam da poboljšamo uvjete društva u kojem živimo i napredak cijeloga čovječanstva» (sveti Josemaría, *Susret s Kristom*, br. 47).

Postoji i treći način utjecaja na društvo unutar područja koje je više profesionalno ili akademsko. U mnogim će prilikama biti potrebno rješavati nove probleme koji prije nisu iskrsnuli. Potrebno je da vjernici stručnjaci u različitim društvenim područjima (gospodarstvo, politika, mediji, obrazovanje itd.) predlažu rješenja sukladna socijalnom nauku. Dokumenti socijalnog nauka su opsežni, tako da postoji veliki pluralizam ne samo mišljenja, već i tehničkih mogućnosti da se krene putem razvoja. Uvažavajući uvijek različita mišljenja, čini se da je u svakom slučaju moguće potaknuti razmišljanje o tome kako »učiniti

više za druge«, ne opravdavajući se vlastitim obavezama ili odgovornostima.

Osnovna bibliografija

Papinsko vijeće Pravda i mir,
Kompendij socijalnog nauka Crkve.

[1] *Kompendij socijalne doktrine Crkve*, 60.

[2] *Ibid*, 62.

[3] Drugi vatikanski koncil, *Gaudium et Spes*, 42.

[4] *Kompendij socijalne doktrine*, 63.

[5] *Kompendij socijalne doktrine*, 163.

[6] Drugi vatikanski koncil, *Gaudium et Spes*, 26.

[7] Sveti Ivan Pavao II, *Laborem Excercens*, 19; *Kompendij socijalne doktrine*, 171-184.

[8] Sveti Ivan Pavao II, *Centessimus Annus*, 48; usp Pio XI, *Quadragesimo Anno*, 80.

[9] Sveti Ivan Pavao II, *Sollicitudo Rei Socialis*, 38.

[10] Papa Franjo, *Fratelli Tutti*, 123.